

наявні в групах, що може бути яскравим прикладом тих дітей, які є слабшими і до думки яких, як правило, не прислухаються або ж присутня інша причина, наприклад, занижена самооцінка, неприйняття себе, проблеми в сім'ї, негативний досвід спілкування тощо. Виявлено, що наявність як одного, так і двох сильних лідерів в групі позитивно впливає на соціально-психологічний клімат у колективі.

Встановлено, що структура групи за лідерськими якостями не є чинником соціально-психологічного клімату у колективі. Більшості учням притаманна позитивна оцінка соціально-психологічного клімату. Це обумовлено підвищеною значущістю для підлітків соціальних відносин у групі ровесників. Тому незважаючи на склад групи за стилями лідерства, учні намагаються підтримувати позитивну атмосферу в класі, аби не відчувати колективного непорозуміння. Поєднання стилів лідерства не впливає значною мірою на соціально-психологічний клімат групи, хоча виступає важливою складовою її розвитку та умовою соціальної взаємодії.

*Лубчук Н. П., студентка 4-го курсу
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: професор кафедри
юридичної психології Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних наук,
професор Романенко О. В.*

ОСОБЛИВОСТІ ЗВ'ЯЗКУ РІВНЯ ТРИВОЖНОСТІ З ХАРАКТЕРОМ СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Значні соціально-економічні перетворення та зміни ціннісних орієнтацій зумовлюють нині трансформацію відносин між людьми в соціумі, зокрема в сімейних стосунках. Сім'я – невід'ємний осередок суспільства, важливий соціальний інститут, від якого значною мірою залежить благополуччя людини. На психологічний клімат у сім'ї впливають соціально-економічні, екологічні, культурні, психологічні та інші чинники.

На стан сім'ї також суттєво впливає професійна діяльність її членів, особливо якщо вона пов'язана з емоційною напругою та ризиком. Саме такою є професійна діяльність військовослужбовців. Сучасна ситуація на Сході України сприяє підвищенню рівня тривожності військовослужбовців, що в свою чергу може вплинути на рівень сімейного благополуччя та самопочуття кожного із членів родини, адже спільне життя вимагає значних зусиль та кооперації.

Сім'я є малою соціальною групою зі специфічним цільовим призначенням. Вона має сталі нормативні уявлення щодо сімейних стосунків, чітко окреслену гетерохронність складу за статтю, віком, що зумовлює різні потреби, цілі, установки, ціннісні орієнтації членів сім'ї. Вона носить закритий характер сімейної групи, що зумовлює конфіденційність стосунків, обмеженість входу і виходу в сім'ю, чітко визначену полі функціональність. Також вона має свої специфічні функції, такі як економічну, регулятивну, виховну, репродуктивну, рекреативну, комунікативну та психологічного захисту. Остання є дуже важливою функцією в сім'ї, адже підтримка членів родини та комфорт у домі є важливим елементом збереження й підтримки взаємостосунків у родині, особливо у військовослужбовців. Характер їхньої роботи безпосередньо впливає на них, як на особистостей та ставлення до оточуючих людей.

Вступаючи в шлюб, людина прагне збагатити, наповнити своє життя новим змістом. Люди сподіваються на те, що після того, як вони одружаться, їхнє життя стане краще й цікавіше. Ці сподівання лежать в основі майбутньої сім'ї. Коли сподівання починають танути, з'являється реальна загроза шлюбу.

Стабільність шлюбу й задоволеність шлюбом є досить пов'язаними характеристиками, що відображають різні рівні відносин подружжя. Першим, найзагальнішим, є рівень стійкості шлюбу, тобто юридична збереженість шлюбу (відсутність розлучення). Другий рівень є рівень «пристосування в шлюбі», «адаптованості подружжя». Третій рівень є найбільш глибоким. Це рівень «успіху» або «успішності» шлюбу, що характеризується збігом ціннісних

орієнтацій подружжя. Подружжя задоволеність шлюбом є не що інше, як суб'єктивне сприйняття людьми крізь призму соціокультурних норм ефективності функціонування сім'ї в плані задоволення їхніх індивідуальних потреб.

Велику роль у благополуччі сім'ї відіграють емоційні стани подружжя. Серед несприятливих чинників одним з найбільш значущих є тривожність особистості. У вітчизняній психології тривожність диференціюється на два основних види: особистісну і ситуативну. Особистісна тривожність – це готовність (установка) людини до переживання страху і хвилювань з приводу широкого кола суб'єктивно значущих явищ. Особистісна тривожність являє собою базову рису особистості, яка формується і закріплюється в ранньому дитинстві. Вона проявляється в типовій, ситуаційно стійкій (тобто виникає незалежно від конкретної соціальної обстановки) реакції людини – стані підвищеного занепокоєння на загрозову для його особистості ситуацію або такої, що вбачається загрозливою.

Особистісна тривожність зазвичай не існує як окрема риса, вона чинить негативний вплив на формування і розвиток інших властивостей і особливостей людини, таких, наприклад, як мотив уникнення невдачі, прагнення йти від відповідальності.

Підвищена тривожність військовослужбовців є важливим чинником впливу на сімейні стосунки. Військова служба має низку особливостей, зокрема, підпорядкованість ієрархії професійних посад, щільний графік роботи та напружені умови праці. Це негативно відображається на емоційній сфері, обумовлюючи підвищену тривогу, що в свою чергу, може впливати як на ефективність діяльності військовослужбовця, так і на його сімейні відносини.

Для встановлення зв'язку рівня тривожності з характером сімейних відносин військовослужбовців нами було проведено емпіричне дослідження з використанням таких методик: «Типовий сімейний стан (Е. Ейдемільер, І. Юстицкис)», «Задоволення шлюбом (В. Столін, Т. Романова, Г. Бутенко)», «Шкала оцінки рівня реактивної (ситуативної) та особистісної тривожності». Дослідною роботою було охоплено 20 сімейних пар м. Новоград-Волинський, військова частина № 60.

Результати проведеного емпіричного дослідження вказують на те, що переважна більшість військовослужбовців оцінюють задоволеність шлюбом на високому рівні, що складає 79 % опитаних. Зіставлення результатів за методиками дозволило встановити, що серед них виявилися військовослужбовці з низьким та помірним рівнем тривожності. Для такого типу характерна підтримка один одного, а також це сім'ї з високим рівнем внутрішньосімейної координації та кооперації, взаємної підтримки та взаємодопомоги.

У незадоволених шлюбом осіб встановлено високий тип тривожності. Низький та середній рівень складають по 10 %, такі рівні підпадають під групу ризику зруйнування сім'ї, оскільки власна невдоволеність шлюбом постійно провокує докори, порівняння із іншими сім'ями, як наслідок виникає бажання знайти нову людину для побудови сімейних стосунків. Типовими ознаками таких сімей є конфліктний характер одного з подружжя або наявність проблем, які породжують конфлікти; неузгодженість ролей в сім'ї; низький рівень психологічного спілкування між чоловіком і жінкою.

У більшості сімейних пар діагностовано достатній рівень задоволеності шлюбом, що складається як результат адекватної реалізації уявлення про сім'ю, сформованого у свідомості людини під впливом зіткнення з різними подіями, складовими його досвіду (дійсний або символічний) в даній сфері діяльності. Таким чином, можна зробити припущення, що в сімейних відносинах військовослужбовців задоволеність шлюбом сприятливо впливає на їхню особистість, нівелюючи тривожність, що обумовлена професійною діяльністю. І навпаки, у військовослужбовців з високим рівнем тривожності відмічається незадоволеність шлюбом, тобто сім'я не виступає компенсаторним та гармонізуючим чинником. Компенсація у сімейних відносинах може виступати як захисний механізм психіки, що полягає у спробі подолання труднощів, відновленні порушеної рівноваги в емоційній сфері військовослужбовців.